

Keimami marautaka na totoka ni draki kei na kena itovo ni bula e kilai kina na vanua qo o Kuinisiladi. Ia, e sega ni galala mai ena leqa tubukoso me vaka na cava se cagilaba, na waluvu kei na ualoka ka dau tarai keda ka ra tiki tale ga ni veika era tu vakavolivoliti keda. Na itukutuku ni veigauna sa oti e vakaraitaka ni sega ni saumi rawa vakailavo na vakacaca ni leqa tubukoso ena vuku ni noda vakawelewele.

Taura na gauna oqo mo vakavakarau kina ena kena:

- Vakarautaki na nomu peleni ni gauna ni leqa vakasauri
- Vakarautaki na nomu iyaya ni leqa vakasauri
- Vakarautaki na nomu itikotiko; ka
- Vakararogo ina ivakasala

Oqo na veika mo cakava me vukei iko ena vakavakarau mo bula ka vakalailaitaka na revurevu ni vakacaca.

Oqo e va na ikalawa me vukei iko ni o vakarautaka nomu peleni ni leqa vakasauri

1. Vakadikeva na veika vakavuleqa kei na ituvatuva ni kena mandiatiki na leqa tubukoso ena nomu itikotiko.

- Na ka ni veivakaleqai cava e rawa ni vakilai ena nomu itikotiko? E tiko beka na itukutuku baleta na peleni ni mandiatiki ni leqatubukoso ni veivakavuleqa oqo?
  - Raica na valeniwilivola ena nomu tauni kei na matabose ni nomu tauni ena itukutuku kei na peleni.
  - Raica na matabose ni nomu tauni, itikotiko me baleta na ivakaro, na veika me caka ena gauna ni toki kei na gaunisala ina vanua ni toki/idrodro
- Taroga na peleni ni leqa tubukoso kei na veitosoyaki ena gauna ni tokitoki ena nomu vanua ni cakacaka, koronivuli kei ira na daususugone. Raica ke ra gadreva na itukutuku matailalai ni gaunisala ni veitaratara ni vuvale ena gauna ni leqa tubukoso.
- Na veika ni veivuke cava sa tu rawa vei iko kei na nomu vuvale ni yaco na leqa tubukoso?
  - Taroga na itukutuku matailalai ni tabana ni veivukei ena nomu itikotiko ka vola ena nomu peleni ni leqa tubukoso.
  - Kevaka e gadreva nomu vuvale na veitokoni ni tokitoki, vaqara na veivuke cava o rawa ni vakayagataka mai na matabose ni nomu

tauni se itikotiko kei na isoqosoqo ni dauveivukei

- Me matata vei iko na ivakasala ni draki ka solia na Tabana ni Draki, Bureau of Meteorology (Error! Hyperlink reference not valid. na veiqaravi ena naba ni talevoni).

2. Veitalanoataka ka dou veisoli vakasama kei iratou na nomu vuvale na veika ena rawa ni yaco

- Veitalanoataka na veika ni vakavuleqa kei na veika e rawa ni yaco
- Na cava o na cakava ni yaco na leqa tubukoso?
- O na tiko beka ivei ni yaco na leqa tubukoso?
- Vakatau ena mataqali leqa tubukoso cava, vakatulewataka douka kila na vanua dou na sota kina.
- Era sa kila kece tiko beka na ivakarau ni sikinala ni vakasala ni leqa tubukoso? Mo vulica e levu tale na ka baleta na SEWS sikova na www.disaster.qld.gov.au
- Era sa kila kece tiko beka mera vakararogo ina siteseni ni nomu itikotiko ena vuku ni vakaleleka ni tukutuku kei na ivakasala?
- O na gadrevi tale ga mo vakavakarau ena tokitoki Veitalanoataka ivei o na lako kina ke o sega ni rawa ni lesu i vale se kena gadrevi mo biuta nomu vale.
- Vakatura e rua na vanua ni sota ke yaco na leqa tubukoso, e dua me voleka i nomu vale ka dua tale e taudaku ni vanua o vakaitikotiko kina ka rawa ni lako kina e lewe levu.
- Vakatura e rua na lewe ni vuvale se itokani ka sega ni tiko vata kei iko (dua me itaukei ka dua mai na dua tale na vanua) merau gaunisala ni veitaratara ni vuvale ke o veitawasei ke i na nomu vuvale. Raica mera kila kece na lewe ni vuvale na veitaratara kei rau na tamata oqo.
- Veitalanoataka na ituvaki ni nodra bula na lewe ni vuvale Vakacuruma na wainimate vakavuniwai ina nomu kato ni yaya ni leqa tubukoso
- Veitalanoataka na vakavakarau cava me caka baleti ira na manumanu susu.

3. Vola na itukutuku matailalai bibi ena nomu peleni ni leqa tubukoso, me vaka:

- Naba ni talevoni ena gauna ni leqa tubukoso: Tolu na saiva (000); 132 500 (SES);veiqaravi e valenibula; matabose ni koro;livaliva kei na veiqaravi tale eso;inisua; weka kei na itokani ena nomu peleni ni leqatubukoso.
- Na vuvale kece, talevoni veikauyaki, naba tale eso ni cakacaka, koronivuli,daususugone, itokani kei na gaunisala ni veitaratara ni nomu vuvale ena gauna ni leqa tubukoso
- Na matailalai ni rua na vanua ni sota o sa vakatura.
- Kevaka e dua e tauvimate,na mena vuanikau se wainimate kei na kena ivakaro e soli vata kaya mai.
- Kedra ivakamacala matailalai na nomu manumanu susu, veitaratara vua na vuniwai ni manumanu, vuanikau se wainimate
- Na firikuenisi ni retio ena siteseni ni nomu yasayasa (www.abc.net.au/local), Tabana ni draki (Bureau of Meteorology) website (www.bom.gov.au) kei na kei na veiqaravi ni talevoni kei na draki ena vuku ni vakasala.

4. Vakadeitaka ni ratou sa vakarau na nomu vuvale.

- Vakarautaki na nomu iyaya ni leqa tubukoso ka maroroya vakavinaka ka vakarawarawa.
- Lesuva ka vakatovototaka wasoma na nomu peleni (vakatolu ena dua na yabaki)
- Vakavulici ira na gone mera qiri vakacava kei na gauna cava mera qirita kina na tolu na saiva (000) ena leqa tubukoso (vakayagata na 112 ena talevoni veikauyaki). Qirita ga na Tolu na Saiva (000) ke o vakabauta ni rawa ni vakaleqa vakaca na bula na leqa tubukoso
- Raica mera yadua na lewe ni vale na sitivikiti ni Veivuke Taumada Vakacuruma e dua na kato ni yaya ni Veivuke Taumada E solia na Queensland Ambulance Service (www.ambulance.qld.gov.au) na vuli ni Veivuke Taumada
- Vakadeitaka ni ra sa kila kece se mera vakararogo vakacava ina ivakasala
- Bulia na kadi ni baosi baleta na leqatubukoso me nodra na lewe ni vuvale ni sa cakacakataki na peleni ni leqa tubukoso.
- Vakadeitaka ni sa kilai ivei?, caka vakacava?, kei na gauna cava/ me boko kina na ivurevu levu ni livaliva, wai kei na sapalai ni kasi ke yaco na tokitoki.

- Vakaraitaka tu na nomu peleni ni leqa tubukoso ena kato ni wai liliwa se na vavaninotisi ni vuvale, se vei ira na itokani, vuvale eso kei na tu voleka ka maroroya e dua na ilavelave e nomu kato ni leqa tubukoso.
- Vakasamataka mo lewena e dua na isoqosoqo ni Veiqaravi ni leqa tubukoso me vaka na Tabana ni Veiqaravi ni Leqa Tubukoso ni Matanitu.

Nanuma ena vei gauna

Vakayagataki ira na lewe ni vuvale ena nomu vakavakarau ena leqa mera kila kece na ka ni veivakaleqai cava rawa ni sotavi kei na veika me vakayacori ena dua na leqa tubukoso.

Nomu vakarautaka nomu peleni ni leqa tubukoso sa ikalawa bibi ena vakarautaki ni nomu vuvale me bula ka sotava na dredre e kauta mai na leqa tubukoso.

Mera kila kece na lewe ni vuvale ivei na vanua e tiko kina na peleni ni leqa tubukoso

Vakatovotototaka na nomu peleni ni leqa tubukoso ena vei ya 3 na vula mera kila na tamata kece na ka mera cakava ni yaco na leqa tubukoso

E vakarautaki na tikidua oqo me vakadewa itukutuku wale ga ka vakarautaki ena vakabauta ni na yaco na bula Na Tabana ni Veivakabulai ni Lewenivanua, Mandiatiki ni Leqa Tubukoso e Kuinisiladi kei na Tabana ni Veiqaravi ni Leqa Tubukoso ni matanitu eratou na galala mai na veibeitaki ni dua na tamata me baleta na vakayali se vakacacani(okati kina na veika e vakayali se vakacacani) ka na sotavi se na veika e rawa ni yaco se vu mai ena revurevu ni veika e tabaki ena tikidua oqo.

© 2013 Department of Community Safety

Ena ikuri ni tukutuku enha vakavakarau ni leqatubukoso, sikova na www.disaster.qld.gov.au

Tabana e 1 mai na 2 Fijian

Peleni ni Leqa Tubukoso

Veitaratara ni Vuvale

Yaca	Naba ni talevoni veikauyaki	Itikotiko ni imeli

Vanua ni sota de yaco na veitawasei se vinakati na toki

Vanua ni sota voleka	
Vanua vakaitikotiko kina	
Naba ni talevoni	
Itikotiko ni imeli	
Vanua ni sota yawa mai	
Vanua e vakaitikotiko kina	
Naba me veitaratara kina	
Itikotiko ni imeli	

Veitaratara ni Vuvale sa vakaturi oti

Yaca ni veitaratara voleka	
Vanua e vakaitikotiko kina	
Naba ni talevoni e vale/vanua ni cakacaka	
Naba ni talevoni veikauyaki	
Itikotiko ni imeli	
Yaca ni veitaratara e taudaku ni tauni	
Vanua vakaitikotiko kina	
Naba ni talevoni e vale/vanua ni cakacaka	
Naba ni talevoni veikauyaki	
Itikotiko ni imeli	

Vurevure levu ni veiqaravi eso – me kilai na kena tarovi kei na vanua e tiko kina

Livaliva		
Kasi		
Wai		

Naba ni talevoni bibi

Ovisa, Daubokobuka kei na Lori ni tauvimate ni Valenibula	000 Tolu na Saiva(112 mai na talevoni veikauyaki)
Veiqaravi ni Leqa Tubukoso ni Matanitu	132 500
Matabose ni tauni se itikotiko	
Kabana soli livaliva	
Veisele vakavuniwai	
Valenibula	
Vuniwai ni manumanu	
Soli inisua	
Dau susugone	
Koronivuli ni paraimiri	
Koronivuli ni sekederi	
Vanua ni cakacaka	
Vanua ni cakacaka	
Veiqaravi ena talevoni ni Tabana ni Draki (http://www.bom.gov.au/other/voice.shtml)	
Itokani	
Itokani	
Ira dou veivolekati	
Ira dou veivolekati	

Tukutuku vakavuniwai

Wainimate vakarautaki	O cei e vinakata ka vakacava na kena ivakarau

Eda na vakaruru ivei keda tiko e lomanivale? Era na vakaruru ivei na noda manumanu susu?

Tiki ni siga ni vakatovotovo ni peleni ni leqa tubukoso (vakatolu ena dua na yabaki)

- _____ Firikuinisi ni siteseni ni retio ni nomu yasayasa
- _____
- _____

Tabana e 2 mai na 2
Fijian